

UTÓSZÓ

Nehezen tudok szabadulni a szubjektív érzéseimtől amikor Dobozról van szó. Persze van még néhány hasonló kedves táj és település számomra a vidékünkön, de Doboz és Kígyós mindenképpen az elsők közt van.

Dobozzal később ismerkedtem meg, tulajdonképpen már felnőtt emberként. Olyan őszi hangulatokat találtam még zezzugos utcáiban, a Kerezsre nyúló kertekben, a kispadon vagy az ártézi kutaknál beszélgető emberek közt, az irtásban őszi betakarításkor, Ferenc nagypapa szőlőlugasos verandáján vagy a ködös, zúzmarás disznótorokon, — amit sosem felejték el. Féja Géza írja híres könyvében Dobozról, hogy „... egészen őszi közösség él ebben a népben...” Ezt saját tapasztalataimmal összevetve sosem értettem, hogy miért nem lepték el a tudományos kutatók a falu minden portáját? Az 1960-as években kialakuló magyar jólét hatására a magán „műkereskedők” bezzeg felfedezték és teherautószámra hordták Pestre a tárgyi értékeket. Régóta tudom, hogy szó szerint kirabolták — néhány forinttal becsapva — a falut...

Több évtizedes álmom vált valóra, amikor végre hozzákezdhettem a dobozi kutatások és a dobozi tanulmánykötet szervezéséhez. Józan ésszel hihetetlen hiányosságok pótlásáról van szó, olyanokról, amik — legalábbis tapasztalataim és dobozi ismereteim szerint — máris pótolhatatlanok. Az 1960-as években — ha nem hamarabb! — a kutatók minden „fajtáját” ide kellett volna hívni, hogy a hosszú évszázadok tárgyi és szellemi emlékeiből minél többet megmenthessen a tudományos kutatás.

Talán a régészek, majd később a természettudományos kutatók voltak azok, akik a legtöbbet feljegyezhatték a múltó dobozi emlékei közül. A néprajzosok és a történészek — tisztelet a kivételnek — legalábbis az eredeti lehetőségekhez képest, sajnos megkéstek. Felfoghatatlan az a szakmai és politikai közömbösség — talán sorsszerűség? —, hogy egy ilyen évezredes magyar település mint Doboz, tudományos feltárását a „pillanatnyi” lokális politikai érdekek miatt ilyen nemtörődöm módon kezelték... 1960-as évek végén és az 1970-es évek elején halt ki az a nemzedék amely még a régi emlékeket és szokásokat kapta örökségül; egy hihetetlen hosszú, nemzedékről nemzedékre szálló örökség örö-

mét és terhét. Az Ő gyermekeik sok mindenre emlékeznek még — áttételesen —, de az unokáik már semmire, mert Magyarországon az 1960-as években megindult életmód-, stílus- és szemléletváltás következtében olyan drasztikusan változtak meg a régmúlt hagyományozásának lehetőségei, mint a múlt század második felében a Sárrettben és a Körös-közben; amikor eltűnt a mocsár, a barátságos, a félelmetes és mégis megnyugtató és biztonságot adó, végtelennek tűnő vadvízország. Egy ősi múlt emléke, ahol a mesék és gondolatok valószínűleg egy évezred ősi-pogány gyökereiből táplálkoztak még mindig. Ilyen volt Doboz is.

A közel ezeréves település természeti, történeti, emberi, szellemi és tárgyi értékeiről meglehetősen kevés felmérés készült. Természetesen jó néhány értékes kisebb munka jelent meg e században a faluról, de az sem több két-három tucatról. A megyei könyvtár és a múzeum gyűjteményében, adattárában hozzáférhetők ezek a kiadványok.

Ahogy részben ez a kötet is, az eddig elkészült munkák mindig adósak maradtak a falutörténettel, egy évezred összefoglalásával. Persze lehet, hogy ezt még ma sem lehetne megírni, hiszen jó néhány résztema maradt feldolgozatlanul most is.

Ennek a kötetnek az első reális terve még Dér László múzeumigazgató halála előtt megfogalmazódott, de csak most válhatott valóra. 1984 tavaszán vett új lendületet a Doboz-kutatás szervezése. Monográfiát szerettünk volna készíteni Dobozról, de kevésnek bizonyult az anyagi és szellemi tőke egyaránt. Jó néhány kutatót nem sikerült beszerveznünk anyagi okok miatt, ugyanakkor több kutató nem teljesítette a vállalását. Így Szabó Ferenc múzeumigazgató sorozatszerkesztővel úgy döntöttünk, hogy tanulmánykötet lesz az elkészült munkákból.

Ma már nyilvánvalónak látszik, hogy további „dobozi kötetek” megjelentetésére lenne szükség, hiszen kiadatlanul maradtak például olyan témák mint; az embertani vizsgálatok eredményei; Doboz és a környező települések hagyományos kapcsolatai; a határhasználat alakulása; a hagyományos állattartás; az emberi élet fordulóihoz fűződő népszokások Dobozon; a dobozi magyar nép epikus szájhagyományai; a dobozi nép táplálkozása; az őstermelők kereskedése: csempészek és csempészutak; cigányvándorlások és a cigányok sorsa napjainkig; a felszabadulástól a földreformig; a szocialista fejlődés hatása Doboz társadalmára; — és sorolhatnám még hosszan.

A tervezett komplex falukutatás — de még az eddig megvalósult is — természetesen csak külső kutatók bevonásával történhet meg, hiszen a megyei múzeum munkakutatói létszáma nem elegendő egy ilyen feladat megoldásához. Köszönjük mindazok segítségét, akik részt vettek ebben a szép munkában. A szakmai lektorokat a téma legjobb ismerői közül kértük fel, tanácsaikat örömmel hasznosítottuk.

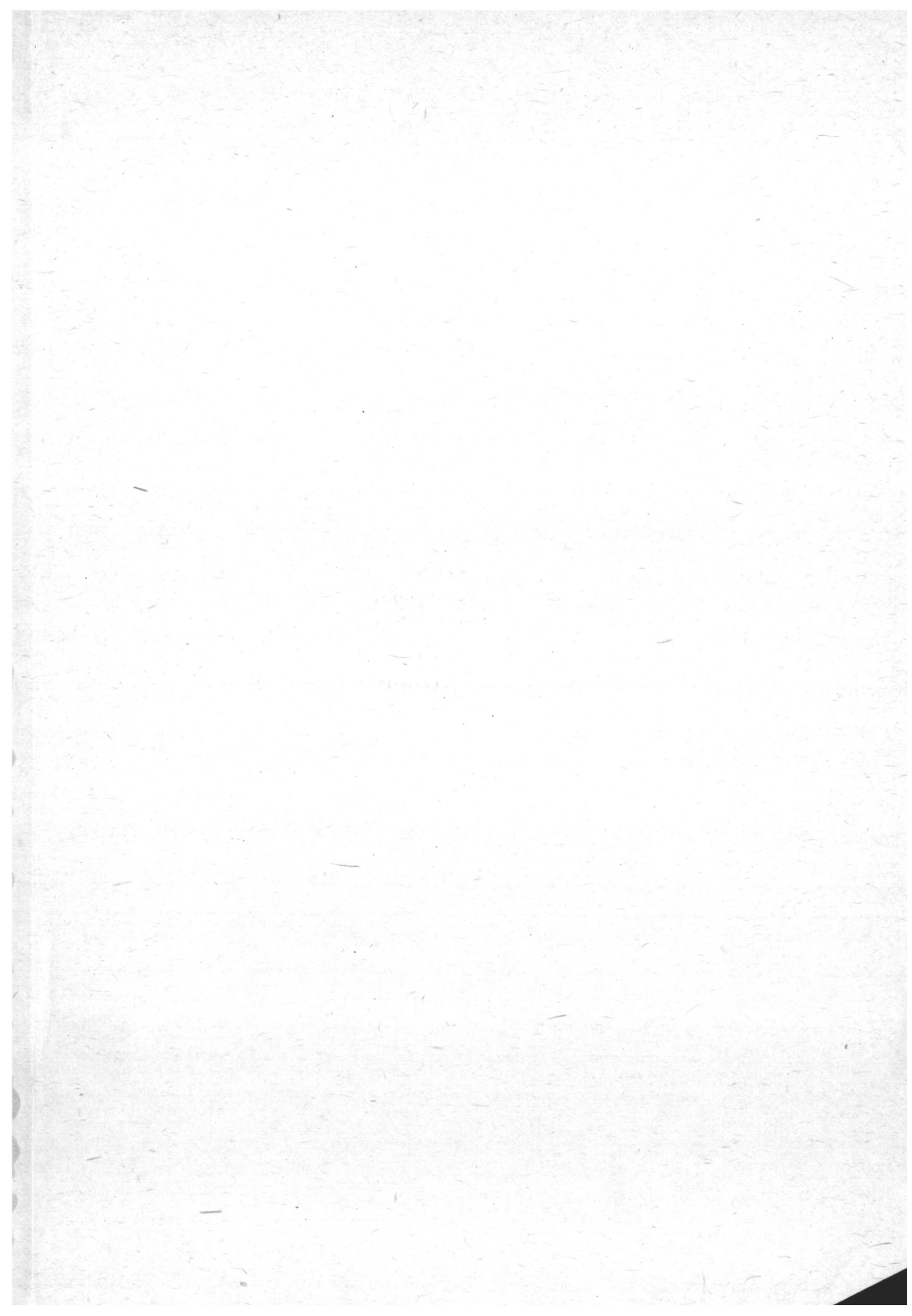
Köszönjük a Dobozi Nagyközségi Tanács és a Dobozi Petőfi Mezőgazdasági Termelőszövetkezet tagjainak, hogy emberi és anyagi segítségükkel hozzájárultak a munka elvégzéséhez, kötetünk megjelentetéséhez.

1988 november hó

Réthy Zsigmond

Tartalom

<i>Előszó</i> (Szatmári János)	5
<i>Becsei József</i> : Doboz természetföldrajzi adottságai	7
<i>Gulyás Sándor</i> : Ősi famaradvány a Kettős-Körösből	13
<i>Kertész Éva</i> : A dobozi ártéri ligeterdők florisztikai vizsgálata	17
<i>Körmöczy László</i> : A Holt-Körös menti természetközeli ligeterdők társulástani viszonyai	31
<i>Kovács Sándor T.</i> : Adatok Doboz lepkefaunájának ismeretéhez	44
<i>Domokos Tamás</i> : Doboz térségének csigái és kagylói	52
<i>Réthy Zsigmond</i> : Doboz madártani kutatásának faunisztikai eredményei	64
<i>Csizmazia György</i> : Doboz és vidéke emlőstani viszonyairól	75
<i>Medgyesi Pál</i> : Szarmata kori település a Doboz-Homokgödöri táblán	85
<i>Kovalovszki Júlia</i> : Doboz történetének vázlatja a legrégebb időktől a középkor végéig	115
<i>Molnár Ambrus</i> : Az újratelepülő lakosság származása és összetétele	148
<i>Erdei Aranka</i> : Doboz népesedésének néhány jellegzetessége 1773 és 1828 között	157
<i>Oláh József</i> : A kapitalizmus gazdasági viszonyai	183
<i>Becsei József</i> : Doboz szociálgeográfiai jellemzése	200
<i>Hévízi Sándor</i> : Doboz külterületének történeti helynevei	234
<i>Réthy Erzsébet</i> : Doboz belterületének és határának földrajzi nevei	264
<i>Zilahy Lajos</i> : A hosszú magánhangzók állapota Doboz nyelvjárásában	298
<i>Povársay László</i> : Adatok Doboz és környéke erdőhasználatához	337
<i>Nagy Gyula</i> : Adatok Doboz gabonatermesztéséhez	373
<i>Laurinyeczné Sinkó Rozália</i> : Hagyományos népi lakáskultúra Dobozon	410
<i>N. Martyin Emília</i> : A dobozi viselet alakulása	437
<i>Utószó</i> (Réthy Zsigmond)	475

CH902

Ára: 98 Ft

DOBOZ község Békés megyében található közel egyezer éves, magyarok lakta ősi település. A lakosság folytonossága olyan hagyományos kultúrát örökített az utókorra, melynek kutatása mindenképpen indokolt. Századunkban már elkészült néhány tucat kisebb-nagyobb dolgozat a településről és környékéről, de összefogottan és nagyobb terjedelemben ez ideig még nem történt meg a komplex községfeltárás.

Az 1960-as évek végétől lassan kihalt az a nemzedék amely még a régi emlékeket és szokásokat kapta örökségül; egy hihetetlen hosszú, nemzedékről nemzedékre szálló örökség örömét és terhét. Az Ő gyermekeik sokmindenre emlékeznek még, de az unokáik szinte már semmi-re, mert Magyarországon az 1960-as években megindult életmód-, stílus és szemléletváltás következtében olyan drasztikusan változtak meg a régmúlt hagyományozásának lehetőségei, mint a múlt században a Sárétben és a Körösközben; amikor eltűnt a mocsár, az ártéri őserdő, a barátságos, a félelmetes és mégis megnyugtató és biztonságot adó végtelennek tűnt vadvízország. Egy ősi múlt emléke, ahol a mesék és gondolatok valószínűleg évezredek ősi-pogány gyökereiből táplálkoztak még mindig. Ilyen volt Doboz is.

A tanulmánykötet megjelentetésével múzeumunk és Doboz község lakossága régi adósságát igyekszik törleszteni a megyei tudományos kutatás területén. A kötetben leírtak közkinccsé tétele nemcsak a település, de hazánk honismeretének gazdagodását is szolgálja.

Réthy Zsigmond